

ਤੀਸਰੇ ਨਾਨਕ

ਗੁਰ ਅਮਰ ਦਾਸ

ਅਕਤੂਬਰ ੨੧, ੨੦੨੫

ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਫ਼ਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਇੰਕ ਦੇ
ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ

ਚਿੱਤਰਕਾਰ: ਇਸ਼ਪਾਲ ਕੌਰ ਢਿਲੋਂ

www.ishpalkaur.com

ਤਤਕਰਾ

	ਭੂਮਿਕਾ	੩
੧	ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਜੀਵਨ	੫
੨	ਸਿੱਖ ਬਣਨਾ	੭
੩	ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਗੁਰਆਈ ਤੱਕ	੯
੪	ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਕੋਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ	੧੧
੫	ਪਹਿਲੇ ਪੰਗਤ, ਫਿਰ ਸੰਗਤ	੧੩
੬	ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ	੧੫
੭	ਗੁਰੂ-ਕਾ-ਚੱਕ (ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ	੧੭
੮	ਸ਼ਰਵ-ਉੱਚ ਸਿਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਚੁਨਣਾ	੧੮
੯	ਮੌਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੱਦੇ ਵਜੋਂ ਮੰਨਣਾ (ਸਦੁ)	੨੦
੧੦	ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ	੨੧
੧੧	ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ	੨੩
੧੨	ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ	੨੬
ਅਪੈਂਡਿਕਸ ੧	ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰੀਰਿਕ ਸੇਵਾ	੨੭
ਅਪੈਂਡਿਕਸ ੨	ਮੌਤ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਤੇ ਸੰਸਕਾਰ	੨੯
	ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਘਟਨਾਵਾਂ	੩੦
	ਹਵਾਲੇ	੩੨
	ਹੋਮਕੁੰਟ ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ	੩੩

ਭੂਮਿਕਾ

ਹੇਮਕੁੰਟ ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨਿਊ ਯਾਰਕ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ (੧੯੮੦ ਵਿਚ) ਚਾਰ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪਰਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਪੱਛਮੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ੬-੨੫ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਆਯੂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਨੌ-ਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਦਾ ਗੁਣ ਸਿਖਾਣਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਵਜੋਂ ਗੌਰਵ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀ-ਅਧਾਰਤ ਸਿਖਿਅਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ ਰਾਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਨੌ-ਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਜਾਨਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਸੁਚੱਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਸ ਸਕਨ।

ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ ਇਕ ਸਾਲਾਨਾ ਗੋਸ਼ਟੀ-ਸੰਮੇਲਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੬-੮ ਸਾਲ, ੯-੧੧ ਸਾਲ, ੧੨- ੧੪ ਸਾਲ, ੧੫-੧੭ ਸਾਲ ਅਤੇ ੧੮-੨੫ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਤਾ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਗਰੁੱਪ ਲਈ ਇਕ ਆਯੂ-ਉਚਿੱਤ ਪੁਸਤਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੋਸ਼ਟੀ-ਸੰਮੇਲਨ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਅਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਚ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ ਦੇਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਨ-ਕਲਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰ ਸਾਲ, ਇਕ ਤਿੰਨ-ਪੱਧਰੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਪੱਧਰ ਤੇ, ਅਮਰੀਕਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਕੀਨੀਆ ਤੋਂ ਕੋਈ ੨੫੦੦ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਨੌ-ਜੁਆਨ ਸਥਾਨਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਗ ਬਗ ੪੦੦ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਥਾਨਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸਥਿਤੀ-ਧਾਰਕ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਤੀਜੇ ਪੱਧਰ ਤੇ, ਲਗ ਭਗ ੧੨੫ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਥਿਤੀ-ਧਾਰਕ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਅੰਤਮ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਹੈ।

ਬੀਤੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ, ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਯੂਕੇ ਆਦਿਕ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਨੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੀ ਮਾਪਿਆਂ, ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀਆਂ ਅਤੇ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਉਚਿੱਤ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਕੁਝ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤਸੱਲੀ-ਬਖ਼ਸ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ, ਵਾਕ-ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਪਰਸੰਗ ਕੁਝ ਪੱਛਮੀ ਸਰੋਤਿਆਂ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਗਾਥਾ ਅਤੇ ਸਾਖੀਆਂ ਕਿਸੇ ਦਲੀਲ ਜਾਂ ਸਧਾਰਨ ਧਾਰਣਾ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੇਣ ਦੇ ਬਦਲੇ ਅਣ-ਉਚਿੱਤ “ਚਮਤਕਾਰੀ” ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ, ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਨੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਖੁਦ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਗੋਸ਼ਟੀ ਸੰਮੇਲਨ ਅਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਲਈ ਉਚਿੱਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਉਪਲੱਭਦੀ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ।

ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ੬-੮ ਸਾਲਾ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਦਲੀਲ ਪੂਰਵਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਧਾਰਨ ਅਤੇ ਆਸਾਨ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਗਲ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਮਝ ਆ ਸਕੇ। ਉਹਨਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦੇ ਬੱਚੇ ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਣੂ ਨ ਹੋਣ। ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਇਕ ਬਣਨ ਤਾਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨਨ ਸਮਝਣ, ਨਾਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਯਾਦ ਰਖਣ। ‘ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ’ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਾਲਾਨਾ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ (ਬੋਲ ਚਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ) ਲਈ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਾਲਾਨਾ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਲਈ ਸਬੰਧਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਦੇਖੋ: www.hemkunt2.org.

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀਆਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਰੂਪਾਂਤਰ ਸਾਡੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਤੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ‘ਸੰਡੇ ਸਕੂਲ’ ਵੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਮੁਫ਼ਤ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਵਰਤਣ ਲਈ ‘ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ’ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਆਗਿਆ ਲੈਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ।

ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਲਈ ਕਿਸੇਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਅਤੇ ਟਿਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ‘ਜੀ ਆਇਆਂ’ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਵਾਇਸ ਪ੍ਰੈਜੀਡੈਂਟ
੫੧੬-੭੮੨-੩੨੫੭
hemkunt@hemkunt2.org
ਨਿਊ ਯਾਰਕ, ਯੂ. ਐਸ. ਏ.

੧. ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਜੀਵਨ

੧੪੭੯ (ਜਨਮ): ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ, ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ, ਦਾ ਜਨਮ ੫ ਮਈ, ੧੪੭੯ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਬਾਸਰਕੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਅੰਨ੍ਹਿਤਸਰ ਤੋਂ ਪੰਜ ਮੀਲ ਦੂਰੀ ਤੇ ਹੈ। (ਕੁਝ ਲੇਖਕ ਇਸ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਅਪ੍ਰੈਲ, ੧੪੭੯ ਦਸਦੇ ਹਨ) ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੇਜ ਭਾਨ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸੁਲਖਣੀ ਦੇਵੀ ਸੀ। ਤੇਜ ਭਾਨ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸੀ। ਉਹ ਖੇਤੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਇਕ ਕਰਿਆਨੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਵੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਦੇ ਚਾਰ ਭਰਾ ਸਨ।

੧੫੦੩ (ਆਯੂ ੨੪ ਸਾਲ): ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਮਾਤਾ ਮਨਸਾ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਅਤੇ ਚਾਰ ਬੱਚੇ ਹੋਏ - ਦੋ ਧੀਆਂ, ਬੀਬੀ ਦਾਨੀ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ (ਜਿਸਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਈ)। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਸਨ - ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਮੋਹਰੀ।

੧੫੨੧ (ਆਯੂ ੪੨ ਸਾਲ): ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਰਸਮਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦੀ ਪਾਠ ਪੂਜਾ ਕਰਨਾ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣਾ, ਹਿੰਦੂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨਾ, ਧਾਰਮਿਕ ਉਤਸਵਾਂ ਦਾ ਮਨਾਉਣਾ, ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਜਾਤ ਪਾਤ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ੧੫੨੧ ਵਿਚ, ਆਪ ਜੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹਰਿਦਵਾਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਗਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਵੀ ਗਏ ਤਾਕਿ ਪਹਿਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਹਰ ਸਾਲ ਤੀਰਥ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

੧੫੪੧ (ਆਯੂ ੬੨ ਸਾਲ): ਹਰਿਦਵਾਰ ਦੀ ਇੱਕਵੀਂ ਯਾਤਰਾ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਸਰਾਏ ਵਿਚ ਠਹਿਰੇ। ਉਥੇ ਰਹਿਣ ਸਮੇਂ ਇਕ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦੀ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਹੋ ਗਈ। ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਦੇ ਸਧਾਰਨ ਸੁਭਾਓ ਕਾਰਨ, ਉਸ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤਕ ਗਲ ਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਦੋਨੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਉਥੇ ਇਕੱਠੇ ਰਹੇ। ਜਦ ਉਹ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੇ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਦੇ ਗੁਰੂ (ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸਿਖਿਅਕ) ਦਾ ਨਾਮ ਪੁਛਿਆ। ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਸਹੀ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਇਕ ਨਿਗੁਰੇ ਨਾਲ ਸਮਾ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪਛਤਾਵਾ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨਾਲ ਵਿਅਰਥ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਉਸ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦਾ ਪੱਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਬਗ਼ੈਰ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅੱਕਤੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਜਾਗਰੁਕਤਾ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਬਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਬੜੀ ਨਿਰਾਸਤਾ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ।

੨. ਸਿੱਖ ਬਣਨਾ

੧੫੪੧ (ਆਯੂ ੬੨ ਸਾਲ): ਉਸ ਸੰਨਿਆਸੀ ਵਲੋਂ ਨਿਗੁਰੇ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀ ਟਿਪਣੀ ਹਾਲੇ ਵੀ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨੂੰ ਤਲਖੀ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਕਿਸੇ ਯੋਗ ਗੁਰੂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਹਾਲੋਂ-ਬੇਹਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਯੋਗ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਗਵਾਈ ਲੈ ਸਕਨ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਬਣਾ ਸਕਨ। ਇਕ ਰਾਤ, ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸੌਂ ਹੀ ਨਾ ਸਕੇ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਮਧੁਰ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਈ ਦਿਤਾ:

ਕਰਈ ਕਾਗਦੁ ਮਨੁ ਮਸਵਾਈ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ ਲੇਖ ਪਏ ॥

ਜਿਉ ਜਿਉ ਕਿਰਤੁ ਚਲਾਏ ਤਿਉ ਚਲੀਐ ਤਉ ਗੁਣ ਨਾਹੀ ਅੰਤੁ ਹਰੇ ॥੧॥

ਚਿਤ ਚੇਤਸਿ ਕੀ ਨਹੀ ਬਾਵਰਿਆ ॥ ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਲਿਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੂ ੧, ਅੰਕ ੯੯੦

ਰੂਹਾਨੀ ਅਰਥ: ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਹਨ, ਤੇ ਮਨ ਸਿਆਹੀ ਹੈ; ਇਸ 'ਤੇ ਚੰਗੇ ਤੇ ਮੰਦੇ ਦੋਵੇਂ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨੁੱਖ, ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਵਸਾਂਦਾ? ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਵਿਆ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬੇਟੀ, ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ, ਜੋ ਉੱਪਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਉਮਰ ਸਿਰਫ਼ ੧੫ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਘਰ ਪਲਣ ਕਾਰਨ ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ (ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ) ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਨੇ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠਣ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਜਾਰੀ ਰਖਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਚਨਾ ਅਪਨੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਮਝ ਲਿਆ। ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਇਕ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਸਿਆਹੀ (ਸੋਚਾਂ) ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਭਾਅਦ, ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨੇ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਕੋਲੋਂ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਜੋ ਉਸਨੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸੀ। ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਭੁੱਲੇ ਭਟਕੇ ਲੋਕਾ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨੇ ਜਦ ਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਿਆ। ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਚਲ ਗਿਆ ਕਿ ਮਾਯਾ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਹੀ ਬੰਧਨ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕਿਵੇਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕੇ? ਪੰਜ ਔਗੁਣ - ਕਾਮ, ਕਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਦੇ ਹਨ। ਪਾਪ ਮਨ ਉੱਪਰ ਕਾਲਖ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਔਗੁਣ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਢੱਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਤਾਕਤਵਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਉਹ ਮਨ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਆਪਣੇ ਭਤੀਜੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਬਰਾਤ ਵਿਚ ਖਡੂਰ ਗਏ ਸਨ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਸੀ। ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਖਡੂਰ ਗਏ। ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ, ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨੇ ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਬੜੀ ਤੀਬਰ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਕ ਬਨਾ ਲੈਣ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਚੁਕੇ ਸਨ।

ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਉਸ ਵੇਲੇ ੬੨ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਨ। ਬੁਢਾਪੇ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਖਡੂਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸੁਣਦੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਪਾਲਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਨਣ ਲਈ ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵੀ ਕਰਦੇ। ਲੰਗਰ ਪਕਾਉਣਾ, ਬਰਤਨ ਸਾਫ਼ ਕਰਨੇ, ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਹਸਦਿਆਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ ਆਪ ਦਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਰੁਝਾਨ ਬਣ ਗਿਆ।

ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਭੋਜਨ ਛਕਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਨੇ ਉੱਚੀ-ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਅਪਨੇ ਖਤਰੀ (ਉੱਚੀ ਜਾਤੀ ਦੇ) ਹੋਣ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਮਿਟ ਗਏ। ਉਹ ਅਪਨਾ ਸਮਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਬਾਣੀ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਨ ਲਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਝੁਕਾ ਬਾਣੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸ਼ੈਲੀ ਵਲ ਵੀ ਗਿਆ ਅਤੇ ੭੩ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਆਤਮਿਕ ਗੀਤ ਲਿਖਨ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋ ਗਏ।

੩. ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਗੁਰਿਆਈ ਤੱਕ

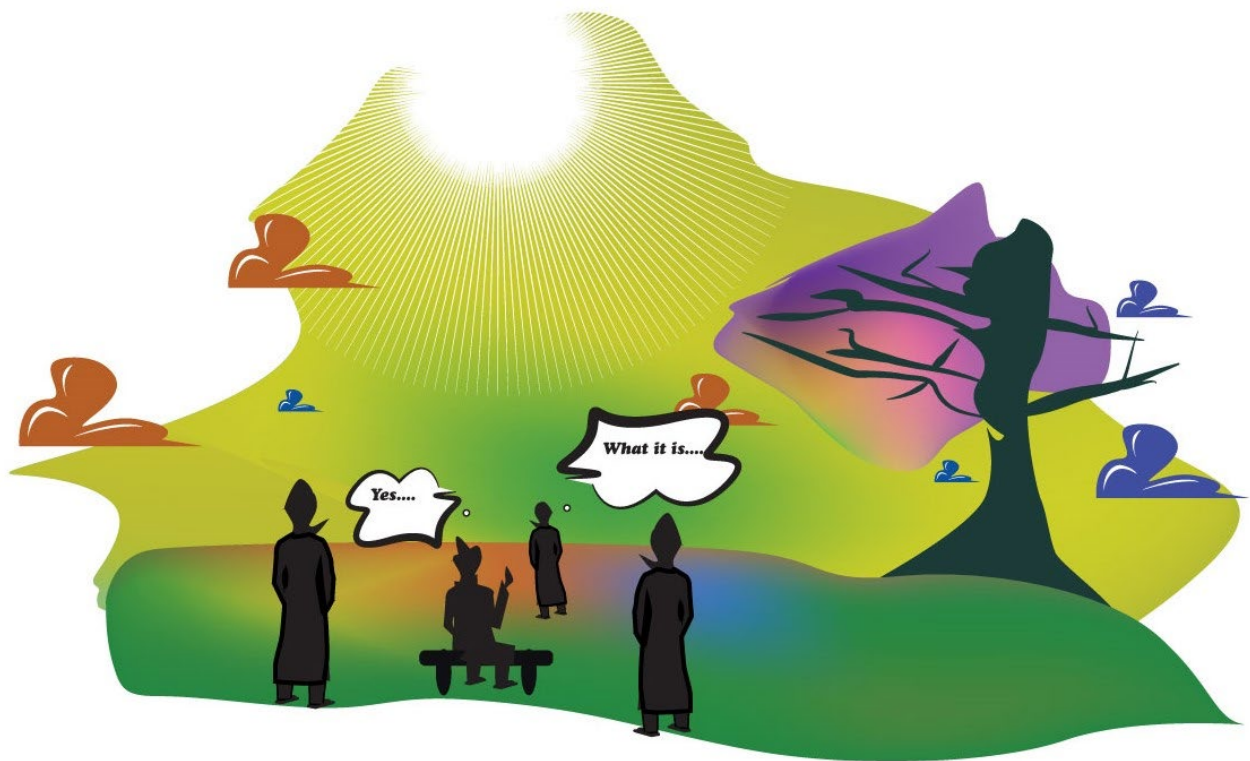
੧੫੫੨ (ਆਯੂ ੭੩ ਸਾਲ): ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ੧੧ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ। ਉਹ ਹਰ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਇਆ, ਸੰਤੋਖ, ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰਾਣੇ ਵਰਗੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਆ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਵਰਗੀਆਂ ਬੁਰੀਆਂ ਆਦਤਾਂ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ। ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਤੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਸਨ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਸਨ। ਕੁਝ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ, ਜੋਨਿਰਮਿਲਿਆਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਲਿਖਿਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਕੀਤੀ ਸ਼ਰੀਰਕ ਸੇਵਾ 'ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। (ਅਪੈਂਡਿਕਸ ੧)

ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨੂੰ ਮਾਰਚ ੧੫੫੨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼੍ਰਧਾ ਕਾਰਨ ਗੁਰਿਆਈ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਖਡੂਰ ਤੋਂ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨਾਲ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਗਏ।

੪. ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਕੋਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ

੧੫੫੭ (ਆਯੂ ੭੮ ਸਾਲ): ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ ਦੀ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਗਲਾ ਗੁਰੂ ਬਣਨ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨੂੰ ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਵਜੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹੀ ਅਤੇ ਯੋਗ ਸਮਝਿਆ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਸੌਂਪਣਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

ਹਿੰਦੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆ ਨਾਲ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਤੱਕ) ਨਾਰਾਜ਼ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਝੂਠੇ ਦਾਅਵੇ ਅਤੇ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਰਸਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਗਏ ਸਨ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਹ ਸਹਿਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ; ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਭੋਜਨ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਬਹਿ ਕੇ ਛਕਦੇ ਸਨ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ ਘਟ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਕੁੱਛ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਦਾਤੂ ਨੂੰ ਭੜਕਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ (ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਨੂੰ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ੨੩ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਨ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਲਈ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਪਾਸ ਜਾਣ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ

ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਇਆ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਉੱਪਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਦੁਖਦਾਇਕ ਵਧੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਪਾਉਣ ਬਾਰੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ। ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਇਹ ਮਨਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਰਹੇ ਕਿ ਸਤੀ-ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਾਹੀ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਅਧੀਨ, ਵਿਧਵਾ ਨੂੰ ਪਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਨੇ ਗੈਰ-ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰਥ ਸਥਾਨਾਂ ਉੱਪਰ ਜਾਣ ਦੇ ਲੱਗੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਰਾਹਤ ਦੇਣਾ ਵੀ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕਰਵਾ ਲਿਆ।

੫. ਪਹਿਲੇ ਪੰਗਤ, ਫਿਰ ਸੰਗਤ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ ਪਾਤ ਜਾਂ ਸਮਾਜਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠਣ ਅਤੇ ਮਿਲ ਕੇ ਖਾਣਾ ਖਾਣ। ਇਹ ਇਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸੰਕਲਪ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਚਾਰ ਜਾਤਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ “ਨੀਵੀਂ” ਜਾਤੀ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ “ਉਚ ਜਾਤੀ” ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਇਕੱਠੇ ਖਾਣਾ ਖਾਏ।

ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਇਸ ਲੰਗਰ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਸਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਲੰਗਰ ਛੁਕੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਹੁਕਮ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੀਤਿਆ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੋਰ ਅਸਰਦਾਇਕ ਬਣਾਇਆ।

ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦੇ ਵਖਰੇਵੇਂ ਦੀ ਪਿਰਤ ਨੂੰ ਆਹਿਸਤਾ- ਆਹਿਸਤਾ ਛੱਡਦੇ ਸਨ। “ਉਚ ਜਾਤੀ” ਦੇ ਕਈ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ‘ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ’ ਬਾਰੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਪਰ, ਉਹ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਣ ਲਈ ਝਿਜਕਦੇ ਸਨ।

ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਘਟਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਈ ਦਾਸ ਨਾਮੀ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਣ ਲਈ ਹਿਚਕਿਚਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿਆਣਪ ਭਰਪੂਰ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨੈਤਿਕ ਹੌਂਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ-ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਾਨਵੀ ਭ੍ਰਾਤਰੀਭਾਵ ਅਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਜਾਣੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣ ਗਿਆ। ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ੨੨ ਧਾਰਮਿਕ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਾ ਮੁਖੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ।

੧੫੬੦ ਈਸਵੀ ਵਿਚ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਆਇਆ। ਉਸਨੇ ਵੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਲੰਗਰ ਛਕਿਆ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ ਵਿਤਰੇ ਦੇ, ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਆਹਿਸਤਾ- ਆਹਿਸਤਾ “ਪੰਗਤ” ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਵਾਨ ਅਤੇ ਸਵਸਥ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਆਕੇ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਮੇਜ਼-ਕੁਰਸਿਆਂ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਜ਼-ਕੁਰਸਿਆਂ ਦਾ ਇੰਤਜਾਮ ਉਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜਮੀਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਸਕਦੇ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਲੰਗਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

੬. ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ

੧੫੫੯ (ਆਯੂ ੮੦ ਸਾਲ): ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ “ਉਚ-ਜਾਤੀ” ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਕੇ ਉਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਚ-ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਹਾਉਂਦੇ ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਸ ਬਦਲਾਓ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਕੁਝ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਣ ਵੇਲੇ ਤੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਸੋਚਿਆ। ਸ਼ੈਤਾਨ ਲੋਗ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਘੜਿਆਂ ਤੇ ਇੱਟੇ ਮਾਰਣ ਲਗੇ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਾਤ ਦੇ ਪੱਕੇ ਘੜੇ ਵਰਤਨ। ਸ਼ੈਤਾਨ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਉਹ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਬਣਾ ਕੇ ਤੋੜ ਫੋੜ ਦਿਤੇ।

ਅਜਿਹੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸ਼ਰਾਰਤ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਬਾਉਲੀ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਿਆ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਰਲ ਕੇ ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹਿਤ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮੇਹਨਤ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖ ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਆਉਣ ਲੱਗੇ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਇਕ “ਪਵਿੱਤਰ” ਯਾਤਰਾ ਵਜੋਂ ਦਸਿਆ ਜਾਣ ਲਗਿਆ।

ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਤਰ ਨੀਵਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਾਉਲੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ੮੪ ਪੌੜੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਝੂਠੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹਨਾ ੮੪ ਪੌੜੀਆਂ ਨੂੰ ‘ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ੮੪ ਲੱਖ ਗੋੜਿਆਂ’ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਵੀ ਰਸਮ ਸਾਨੂੰ ਅਧਿਯਾਤਮਿਕ ਮੁਕਤੀ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ। ਮੁਕਤੀ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿੱਖ ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਬਾਉਲੀ ਦੀ

ਉਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆ ਕਰਨ ਹਿਤ ਬਨਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ ਕੋਈ ਤੀਰਤ ਯਾਤਰਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਸਮੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਮਨਣ ਲਈ।

2. ਗੁਰੂ-ਕਾ-ਚੱਕ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ

੧੫੬੪ (ਆਯੂ ੮੫ ਸਾਲ): ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਸੀ। ਇਸਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨੇ ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ੧੫੪੬ ਈ: ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਆਇਸਤਾ ਆਇਸਤਾ, ਇਸ ਨਵੇਂ ਧਰਮ ਦੀ ਜਨ ਸੰਖਿਆ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਈ।

ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਗੁਰੂ-ਕਾ-ਚੱਕ (ਅੱਜ ਕਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਵਿਰਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਲ ਰਲਾ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਜਮੀਨ ਭਾਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇੰਤਜਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸ਼ਹਰ ਬਨਾਉਣ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵਸਾਉਣ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਪਹਲਾ ਕਦਮ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਸਰੋਵਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕੇ।

ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਨੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਤੋਂ ੨੫ ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਕਿ ਜਗਹ ਲੱਭੀ ਜੋ ਹਲੀ ਆਬਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਲਈ ਅਤੇ ਜਿਨਾਂ ਮਜਦੂਰਾਂ ਨੇ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਕਰਨੀ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਕਾਨ ਬਨਵਾਏ। ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਕੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਲਏ, ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਤੜਪ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਾਪਿਸ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ। ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਕੁੱਛ ਸਮੇਂ ਲਈ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਭਾਲਦੇ ਰਹੇ।

ਜਦ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ੧੫੭੪ ਈ: ਵਿਚ ਚੌਥੇ ਨਾਨਕ ਬਣੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਕਾ-ਚੱਕ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਚੌਥੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਇਹ ਨਵਾਂ ਕੇਂਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਲਗਿਆ।

੮. ਸਰਵ-ਉਚ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਚੁਣਨਾ

੧੫੭੪ (ਆਯੂ ੯੫ ਸਾਲ): ੧੫੪੧ ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ੬੨ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਬਾਸਰਕੇ ਤੋਂ ਖਡੂਰ ਆ ਗਏ ਸਨ ਤਾਕਿ ਉਹ ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਸਕਣ। ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ੭ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਪਿਤਾ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਗੁਆ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ, ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਦੇ ਨਾਨੀ ਜੀ ਜੇਠਾ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬਾਸਰਕੇ ਲੈ ਆਏ। ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨੂੰ ਇਹ ਬੱਚਾ ਚੰਗਾ ਲਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਨੇ ੩੨ ਸਾਲ ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਸਿਖਦਿਆਂ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਵੱਡੇ ਹੋਏ। ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਿੱਖੀ ਨਿਯਮਾ ਵਿਚ ਹੀ ਪਰਪੱਕ ਨਾ ਹੋਏ ਸਗੋਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਆਗਿਆਕਾਰ, ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ, ਸੁੱਘੜ ਸਿਆਣੇ ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਤੱਤਪਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ।

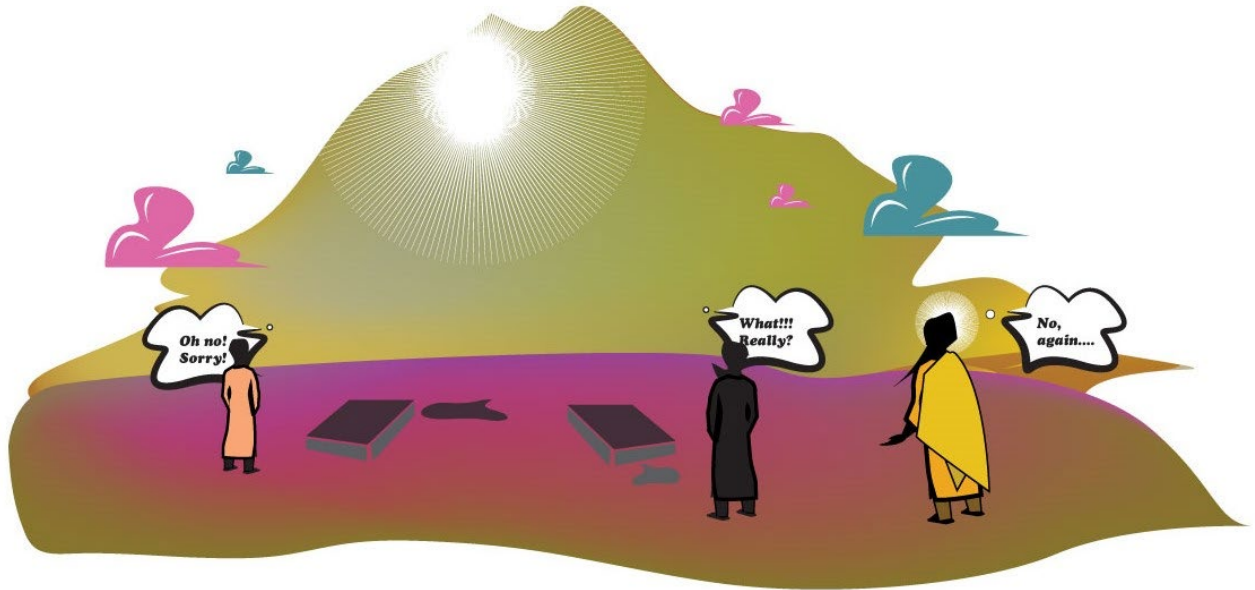
੨੩ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ, ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਨੇ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਪੂਰਵਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਕੋਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆ ਦੀਆਂ ਸਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਰਣ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਉਮਰ ਵੱਧਦੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਯੋਗ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਸੌਂਪਣਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੋ ਸਿੱਖ ਸਨ: ਭਾਈ ਜੇਠਾ (ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ੪੦ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਨ) ਅਤੇ ਭਾਈ ਰਾਮਾ ਜੀ। ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਾਮਾਦ ਸਨ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਗਲੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਪਰਕਿਰਿਆ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਤੱਖ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੋਵੇ।

ਇਕ ਸਵੇਰ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਨੂੰ ਅਤੇ ਭਾਈ ਰਾਮਾ ਨੂੰ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਇਕ ਥੜਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਥੜੇ ਬਣਾਏ। ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਥੜਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਥੜਿਆਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਤਸੱਲੀਬਖ਼ਸ਼ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਥੜੇ ਢਾਹਣ ਲਈ ਅਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਬਨਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ, ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਰਾਮਾ ਨੇ ਫਿਰ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਥੜੇ ਬਣਾਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਥੜੇ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਇਹੀ ਗਲ ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਵੀ ਹੋਈ। ਭਾਈ ਰਾਮਾ ਤੰਗ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤਸੱਲੀ-ਪੂਰਵਕ ਮੰਨਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ, ਬੁਢੇਪੇ ਦੀ ਉਮਰ ਕਾਰਨ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਉਸਨੇ ਥੜਾ ਢਾਹੁਣ ਅਤੇ ਮੁੜ ਬਨਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਥੜਾ ਢਾਹ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਬੜੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਫਿਰ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਥੜਾ ਢਾਹੁਣ ਅਤੇ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸੱਤ ਦਿਨ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਤਵੇਂ ਦਿਨ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਥੜੇ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਕੱਢੇ।

ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਆਪਣੀ ਬੇਵਕੂਫੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਣ ਨ ਕਰ ਸਕਨ ਲਈ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ। ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਣ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਣ ਕਰ ਸਕੇ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ

ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਜੁਆਬ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨ ਗਏ ਕਿ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਹਉਮੈ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਨਿਰਸੰਕੋਚ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚੋਂ ਪਾਸ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਅਮਲਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਡੂੰਘੀ ਸਹਝ ਅਤੇ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਯੋਗ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਨੂੰ ਚੌਥੇ ਨਾਨਕ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੋਗ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਗੁਰੂ ਵਜੋਂ ਚੁਣਨ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਜਾਰੀ ਰਹੀ।

ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਵਲੋਂ ਭਾਈ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਚੌਥੇ ਨਾਨਕ ਵਜੋਂ ਗੁਰਗੱਦੀ ਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਕਰ ਦੇਣ ਪਿਛੋਂ, ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਉਹਨਾਂ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਥੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ। ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਪੇਥੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕੀਤੀ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪੇਥੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਨਿੱਜੀ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀਆ ਸਨ, ਇਕ ਜਗਹ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਰਚਨਾ ਵੀ ਇਸ ਪੇਥੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ।

੯. ਮੌਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੱਦੇ ਵਜੋਂ ਮੰਨਣਾ (ਸਦੁ)

੧੫੭੪ (ਆਯੂ ੯੫ ਸਾਲ): ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਲੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਸਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ। (ਅਪੈਂਡਿਕਸ ੩) ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪੰਜ-ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦਾ ਸਮਾ ਆਵੇ, ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੋਣਾਂ ਜਾਂ ਵਿਰਲਾਪ ਨਾ ਕਰੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਰਣ ਵੇਲੇ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਉੱਪਰ ਕੋਈ ਜਲਦਾ ਦੀਵਾ ਨਹੀਂ ਰਖਣਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰਥਾ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਪਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬਾਣੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਅੰਧੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ‘ਪਿੰਡ ਪਰਾਣ’ ਦੀ ਰਸਮ ਜਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਭੋਜ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਭੋਜਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਸਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਦੁਆਰ ਲਿਜਾਣਾ ਵਲੋਂ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰੋੜ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਦੇ ਰਸਮਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ ਬਾਰੇ SGGGS ਵਿਚ “ਸਦੁ” ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠਾਂ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। (ਪੰਨਾ ੯੨੩)

੧੦. ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ

ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ: ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ “ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ” ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ‘ਪਹਿਲੇ ਸੰਗਤ, ਫਿਰ ਪੰਗਤ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਓ। ਲੰਗਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕਿਸੇ ਉਚ ਜਾਂ ਨੀਚ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਕਲਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ “ਉਚ-ਨੀਚ” ਦੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਬਰਾਬਰਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਣ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਵਿਚ ਮਨਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੁਠੀ ਦੀਵਾਰ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ।

ਇਕ ਵਾਰ, ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ। ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣਾ ਪਿਆ। ਅਕਬਰ ਇਸ ਰੀਤੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲੰਗਰ ਲਈ ਸ਼ਾਹੀ ਦੌਲਤ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੇਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਇਸ ਭੇਟ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੰਗਰ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਭੇਟਾ ਤੋਂ ਹੀ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਨਾਲ ਸਦ-ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ ਸਬੰਧ ਬਣਾਏ ਰਖੇ।

ਵਿਧਵਾ ਦਾ ਪੁਨਰ ਵਿਆਹ: ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਤੀ ਦੀ ਰਸਮ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਪਤੀ ਦੀ ਬਲਦੀ ਚਿਖਾ ਤੇ ਜਲ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਨਵਾਂ ਜੀਵਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ

ਸੀ ਕਿ ਔਰਤ ਕਿਸੇ ਮਰਦ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਆਜ਼ਾਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਰਦੇ ਦੇ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜੋ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਦੋਨਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸੀ।

ਮੰਜੀਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ: ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ੨੨ ਮੰਜੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ। ਹਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ 'ਮੰਜੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਲਈ 'ਮੰਜੀ' ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਔਰਤਾਂ ਇਹਨਾਂ 'ਮੰਜੀਆਂ' ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ 'ਮੰਜੀਆਂ' ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਉਚ-ਚਰਿਤਰ ਦੇ ਧਾਰਣੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਵਿਅੱਕਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਨਿਯਮ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਨਵਿਰਤ ਕਰਦੇ। ਇਹ 'ਮੰਜੀ' ਸੰਚਾਲਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਸੁਆਲਾਂ ਬਾਰੇ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਉਹ ਆਪ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਹੁਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸਤ੍ਰਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਪੈਣ ਲੱਗਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਫੈਲਾਉਣਾ ਵੀ ਸੁਖਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਸੰਗਤ ਦੀ ਭੇਟਾ ਪੁਚਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਸਾਧਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਇਕ ਵੱਡਾ ਪਰਵਾਰ ਬਣ ਗਿਆ।

ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ: ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਿਵਾਜੀ ਧਾਰਣਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਰੂਪ ਦਿਤਾ ਤਾਕਿ ਨਵੇਂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਭਾਵਨਾ, ਗੌਰਵ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਬਣ ਸਕੇ। ਮੁੱਖ ਉਤਸਵਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਰਜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਵੇਂ ਉਤਸਵਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਜਨਮ, ਸ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਮਰਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਹਰੇਕ ਮੌਕੇ ਸਮੇਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਧਾਰਣਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣਾ ਚਾਲੂ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਵਿਅੱਕਤੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸਹਿਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਭਕੁਛ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਅਤਿ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕੀਤਾ। 'ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ' ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਰੂਪ ਦੇਣਾ ਇਕ ਆਵਸ਼ਿਅਕ ਕਦਮ ਸੀ ਤਾਕਿ ਸਿੱਖ ਮੁੜ ਮੁਸਲਿਮ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਰੀਤੀਆਂ ਦੀ ਜਕੜ ਵਿਚ ਵਾਪਿਸ ਨਾ ਚਲੇ ਜਾਣ।

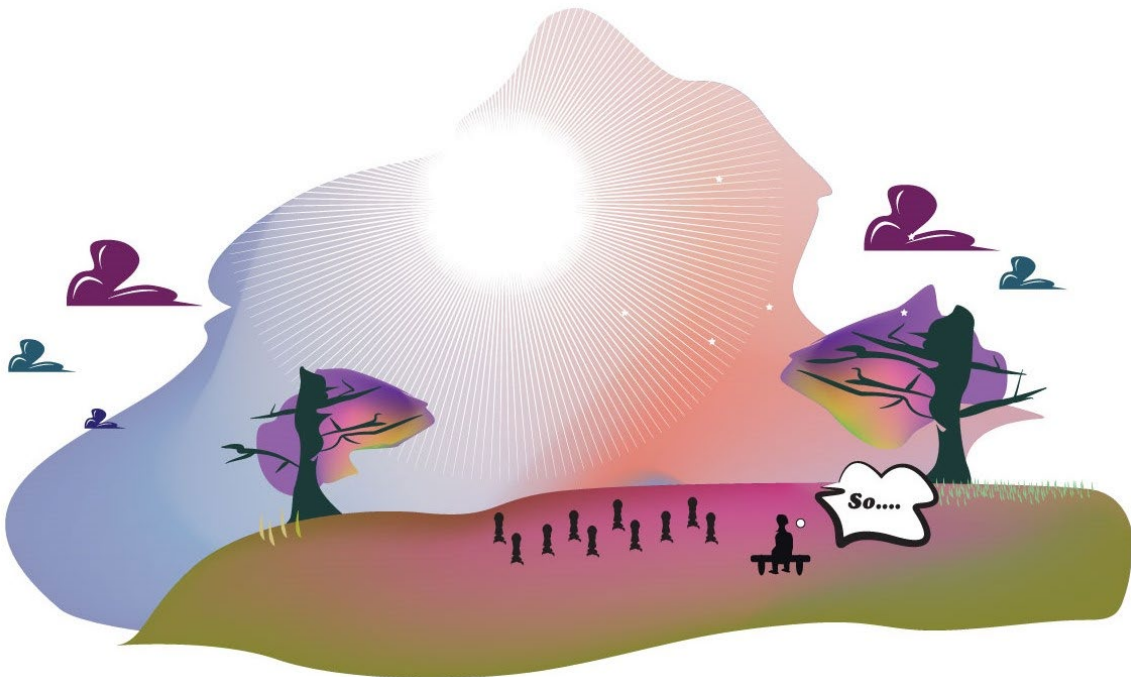
੧੧. ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

ਮੰਜੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ: ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ‘ਮੰਜੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ’ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ‘ਪੀਹੜੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ’ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ। ‘ਮੰਜੀ’ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਲੱਕੜ ਦੀ ਇਕ ਨੀਵੀਂ ਮੰਜੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸੰਗਤੀ ਆਗੂ ਬੈਠ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਅਸੂਲਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਮਿਲਕੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਦੀਆਂ ਸੀ।

ਇਸਤਰੂਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਕ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਸੁਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਫੈਲਾਓ ਹੋਇਆ। ੨੨ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਗਵਾਈ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਰਹੀ।

ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਭੇਂਟ ਕੀਤਾ ਦਸਵੰਧ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹਰੇਕ ਮੰਜੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਭੇਟਾ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋੜਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਬਚੀ ਰਕਮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ ਵਾਸਤੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਧਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਇਕ ਬਹੁਤ ਰੁਝਿਆ ਹੋਇਆ ਕੇਂਦਰ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੋ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਚ ਹੋਂਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ‘ਮੰਜੀਆਂ’ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਸੁਖਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪਰਵਾਰਕ ਜੀਵਨ ਜੀਣ। ‘ਮੰਜੀ’ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਰਕ ਜੀਵਨ ਜੀਵਦਿਆਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਦੀ ਮਦਦ ਵੀ ਮਿਲੀ।

ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਸਿੱਖ, ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ, ਨੂੰ ਇਸ ‘ਮੰਜੀ’ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ - ਮਾਝਾ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਲਾਹੌਰ ਅਤੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਜ਼ਿਲੇ); ਦੁਆਬੇ ਵਿਚ ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਾਸਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਂਗੜਾ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਪਹਾੜੀਆਂ; ਮਾਲਵਾ ਵਿਚ ਪਟਿਆਲਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਜ਼ਿਲੇ ਅਤੇ ਸਿੰਧ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਖੇਤਰ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹਨ ਜਾਂ ਕੁਝ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗੁਆਂਢੀ ਸੂਬੇ ਹਨ।

ਪੀਹੜੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ: ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ “ਪੀਹੜੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ” ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ‘ਪੀਹੜੀ’ ਲੱਕੜ ਦਾ ਬਣਿਆ ਇਕ ਛੋਟਾ ਸਟੂਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਿਮ, ਬੋਧੀ ਅਤੇ ਜੈਨ ਔਰਤ ਅਤੇ ਮਰਦਾਂ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰਤਾ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਪਰ ਔਰਤਾਂ, ਫਿਰ ਵੀ, ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਨ।

ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਵਾਰੀ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਪਵਿੱਤਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਉਹਲੇ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ, ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੀਵਾਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਰਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਹੀ ਆਗਿਆ ਸੀ। ਮੁਸਲਿਮ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਤੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦੇ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਪਤੀ ਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਮਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵਿਧਵਾ ਔਰਤ ਕੋਈ ਰੰਗਦਾਰ ਕਪੜਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਮਾਂ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਸੀ। ਘਰ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਤੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਘਿ੍ਰਣਾ ਯੋਗ ਕਿਹਾ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ, ਮਰਦਾਂ ਦਾ ਪਤਨੀਆਂ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਉੱਪਰ ਦਬਦਬਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਇਕ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਮਾਣ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਪਰਵਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਰਦ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਨ ਆਉਣ ਨੂੰ ਮਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੋ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਨਉਚਿੱਤਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਐਸੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਅਧਿਆਤਮਿਕ-ਆਗੂ ਦੂਜੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤਾਂ ਬਾਰੇ ਅਗਵਾਈ ਦੇਵੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਔਰਤ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ, ਅਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕਈ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉੱਚ ਪਧਰਾਂ ਤਕ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ।

‘ਪੀਹੜੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ’ ਵਿਚ ਆਗੂ ਔਰਤ ਦਾ ਕੰਮ ਦੂਜੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜਾਗਰੁਕ ਕਰਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੀ ਮਹਿਕ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣਾ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ, ਬੀਬੀ ਦਾਨੀ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਪਾਲ ‘ਪੀਹੜੀਆਂ’ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਦਰਣੀਯ ਔਰਤਾਂ ਸਨ ਜੋ ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ।

‘ਮੰਜੀ’ ਅਤੇ ‘ਪੀਹੜੀ’ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੋਨਾ ਦਾ ਮੰਤਵ ਇੱਕੋ ਹੀ ਸੀ - ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਮਰਦਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰਤਾ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰਸਾਰਤ ਕਰਨਾ।

੧੨. ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ

੧੪੭੯ - ੧੫੭੪

ਜਨਮ:	ਮਈ ੫, ੧੪੭੯
ਜਨਮ ਸਥਾਨ :	ਪਿੰਡ ਬਾਸਰਕੇ ਗਿੱਲਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲਾ
ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ :	ਪਿਤਾ ਜੀ - ਤੇਜ ਭਾਨ ਭੱਲਾ ਮਾਤਾ ਜੀ - ਬਖ਼ਤ ਕੌਰ (ਸੁਲਖਣੀ ਅਤੇ ਲਖਮੀ ਦੇਵੀ ਵਜੋਂ ਵੀ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)
ਪਤਨੀ	ਮਾਤਾ ਮਨਸਾ ਦੇਵੀ
ਬੱਚੇ :	ਦੋ ਧੀਆਂ-ਦਾਨੀ ਅਤੇ ਭਾਨੀ (ਸ਼ਾਦੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਦੋ ਲੜਕੇ - ਮੋਹਨ ਅਤੇ ਮੋਹਰੀ
ਗੁਰਗੱਦੀ:	ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੬, ੧੫੫੨ (ਆਯੂ ੭੩ ਸਾਲ)
ਜੋਤੀ ਜੋਤ:	ਸਤੰਬਰ ੧, ੧੫੭੪ (ਆਯੂ ੯੫ ਸਾਲ)
ਯੋਗਦਾਨ	<ul style="list-style-type: none"> ■ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ੯੦੭ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹਨ। ■ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਤੋਹਫ਼ਾ ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ■ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਰੇ ਯਾਤਰੂ (ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਸਮਾਜਕ ਸਥਾਨ ਵਿਚੋਂ) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (ਪਹਿਲੇ ਪੰਗਤ, ਫਿਰ ਸੰਗਤ)। ਜਦੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ, ਉਹਨੇ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਲੰਗਰ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ■ ਹਿੰਦੂ ਜਾਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ■ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਚੁਕਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਤੀ ਅਤੇ ਪਰਦੇ ਦੀ ਰਸਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। ■ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਵਧਦੇ ਸੰਗਠਨ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਲਈ 'ਮੰਜੀ' ਅਤੇ 'ਪੀਹੜੀ' ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ। ■ ੧੫੫੨ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰੀਰਿਕ ਸੇਵਾ

ਗਰਮੀ ਹੋਵੇ, ਸਰਦੀ ਹੋਵੇ, ਮੀਂਹ ਪਏ ਜਾਂ ਧੁੱਪ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਵ, ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਲਈ ਸਵੇਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਾ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ੬੨ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ੧੧ ਸਾਲ ਤੱਕ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਉਮਰ ਵੱਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਠੋਕਰ ਵੀ ਖਾਂਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਲੋਕ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਮਖੌਲ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ “ਇਹ ਬੁੱਢਾ ਆਦਮੀ ਇਹ ਸੇਵਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ?”

ਪਰ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਕਦੇ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹਾਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨ ਸਿਰਫ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੱਲ ਕਦੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਵਾਕਿਆ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਅੰਕਤ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਰਦੀ ਦੀ ਰੁਤ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਵੇਰੇ, ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਇਕ ਜੁਲਾਹੇ ਦੇ ਘਰ ਅੱਗੇ ਲਕੜੀ ਦੀ ਇਕ ਕਿੱਲੀ ਨਾਲ ਲੜਖੜਾ ਗਏ। ਜਦ ਉਹ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗਾਗਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਸੰਭਾਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੁਲਾਹੇ ਦੀ ਪਤਨੀ ਜਾਗ ਪਈ। ਜੁਲਾਹੇ ਨੇ ਉੱਚੀ ਨਾਲ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੁਬਹ ਸਵੇਰੇ ਕੌਣ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੁਲਾਹੇ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਬੇਘਰੇ ਅਮਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਰੌਲੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਛੱਡ ਕੇ ਸੌਂ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਲ ਬਾਤ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਪਰ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲਈ ਆਉਣਾ ਜਾਰੀ ਰਖਿਆ।

ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਲਦੀ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਬੜਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਲੋਗ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਦੇ ਠੰਢੇ ਵਿਵਹਾਰ, ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦੇਣਾ, ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ-
ਭਾਵਨਾ ਹੋਣਾ, ਗਹਿਰਾ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸਮਝ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਸਨ।
ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਅਮਰ ਦਾਸ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੇ
ਸਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਮੌਤ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਤੇ ਸੰਸਕਾਰ

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ :

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪੇਚੀਦਾ ਨਿਅਮ ਅਤੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਸੰਸਕਾਰ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਵਰਨਨ ਹੇਠਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਰਨ ਤੇ, ਵਿਅੱਕਤੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਿਸਤਰ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਫਰਸ਼ ਤੇ ਲਿਟਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੱਥ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਆਟੇ ਦਾ ਦੀਵਾ ਮਰੇ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹੱਥ ਉੱਪਰ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਵੀ ਪੁਜਾਰੀ ਲਈ ਦੀਵੇ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਰੱਖ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅੱਕਤੀ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਅੰਧੇਰ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਸਤਾ ਲੱਭਣ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਸਕਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਆਟੇ ਦੇ ਬਣੇ ਗੋਲ ਪੇੜੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੁਜਾਰੀ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪਾਣੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੂਲੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਮਰੇ ਵਿਅੱਕਤੀ ਦੀ ਰੂਹ ਲਈ ਅਗਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਰ ਗਏ ਵਿਅੱਕਤੀ ਦੀ ਰੂਹ ੧੩ ਦਿਨ ਘਰ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਘੁੰਮਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕਦੀ ਹੈ। ੧੩ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ, ਬਜ਼ੁਰਗ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਾਤ ਭਰ ਠਹਿਰਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਮਰ ਗਏ ਵਿਅੱਕਤੀ ਦੇ ਸਾਕ ਸਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

੧੩ਵੇਂ ਦਿਨ, ਰੂਹ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਧਕੇਲਣ ਲਈ ਪੁਜਾਰੀ ਧਾਰਮਕ ਰਸਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਫ਼ਰ ਬਹੁਤ ਲੰਬਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ੩੬੦ ਦਿਨ ਲਗਦੇ ਹਨ।

੩੬੫ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ, ਵਿਅੱਕਤੀ ਦੇ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ ਵਰੀਣਾ' ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਰ ਗਏ ਵਿਅੱਕਤੀ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਬਰਤਨ ਅਤੇ ਕਪੜੇ ਪੁਜਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਸਾਲ, ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨ, ਸ਼ਰਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ ਕਪੜੇ ਆਦਿਕ ਪੁਜਾਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਉਮੀਦ ਨਾਲ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਵਿਅੱਕਤੀ ਨੂੰ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੂਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਗੇ।

(ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ 'ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼' ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੨-੯' ਦੇ ਪੰਨਾ ੯੨-੯੪ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ)।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ:

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮਰਿਤਸਰ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ "ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ"

<http://www.sgpc.net/rehat-maryada.php>

ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਘਟਨਾਵਾਂ

ਤੀਜੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਦੀਆਂ

੧੫੦੧	ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਜਨ-ਸੰਖਿਆ ਲਗ ਭਗ ੪੩.੫ ਕਰੋੜ ਸੀ ਜੋ ਅੱਜ ਦੀ ਜਨ-ਸੰਖਿਆ ੭.੮ ਬਿਲਿਅਨ ਦਾ ਅਨੁਾਰਵਾਂ ਭਾਗ ਹੈ। (ਮਾਰਚ, ੨੦੨੦).
੧੫੦੨	ਕ੍ਰਿਸਟੋਫ਼ਰ ਕੋਲੰਬਸ ਕੈਰੀਬੀਅਨ ਵੱਲ ਆਪਣੀ ਚੌਥੀ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਯਾਤਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਹਾਲੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦਾ ਲਭਿਆ ਟਾਪੂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ।
੧੫੦੬	ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਭਾਵੁਕ ਹੋਏ ਈਸਾਈ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੯ ਨੂੰ ਲਿਜ਼ਬਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ੪੦੦੦ ਪੁਰਤਗਾਲੀ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ। ੨੦ ਮਈ ਨੂੰ ਸਪੇਨ ਵਿਚ ਕੋਲੰਬਸ ਮਰ ਗਿਆ।
੧੫੧੦	ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਲੈਸ ਹੋਏ ਪੁਰਤਗਾਲੀ ਜਹਾਜ਼ ਭਾਰਤੀ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਹਾਵੀ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਨ-ਸੰਖਿਆ ਲਗ ਭਗ ੧੦.੫ ਕਰੋੜ ਹੈ ਜੋ ਅੱਜ ਦੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ੧੫ਵਾਂ ਭਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ੧.੬ ਬਿਲਿਅਨ ਬਣਦੀ ਹੈ।
੧੫੨੧	ਚਾਰਲਸ ੫, ਧਾਰਮਿਕ ਰੋਮਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਪੋਪ ਲੀਯੋ ਮਾਰਟਿਨ ਲੂਥਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚਾਰਲਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਿਆ।
੧੫੨੬	ਸ਼ਟੋਕਹੋਮ, ਸਵੀਡਨ ਵਿਚ ਛਾਪਾਖਾਨਾ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੁਈ
੧੫੨੬	ਕਾਬਲ ਤੋਂ ਮੁਸਲਿਮ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਇਕ ਆਗੂ, ਬਾਬਰ, ਖੈਬਰ ਦਰ੍ਹੇ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੰਧ ਘਾਟੀ ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਹਮਲੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਾਨੀਪਤ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਤੇ ਉਸਨੇ ਇਬਰਾਹਿਮ ਲੋਧੀ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ ਜਿਸਨੇ ੧੪੮੯ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਕਈ ਸਾਲ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੧੫੩੫	ਹੈਨਰੀ ੮ ਕੈਥੋਲਿਕ ਧਰਮ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਗਿਰਜੇ ਦਾ ਮੁਖੀ ਘੋਸ਼ਣ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। .
੧੫੪੩	ਨਿਕਲਸ ਕੋਪਰਨਿਕਸ ਮਰ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਠਹਠਾ ਏਵੋਲੂਟੀਓਨੋਡ ਏਵੋਲੂਟੇ ਡੇਦਿਸ' ਦਾ ਛਾਪਣ ਕਰਕੇ ਚਰਚ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਬਿਉਰੀ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰਹਿ ਸੂਰਜ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੇ ਸਨ, ਨਾ ਕਿ ਧਰਤੀ ਦੁਆਲੇ ਸੂਰਜ ਘੁੰਮਦਾ ਸੀ।
੧੫੪੩	ਮਾਈਕਲ ਐਂਜਲੋ ਨੇ ਰੋਮ ਵਿਚ ਵੈਟਿਕਨ ਦੇ ਸਿਸਟੀਨ ਗਿਰਜੇ ਕੁਰਬਾਨਗਾਹ ਸ਼ਿਸਟਿਨਿਟ ਫਰੈਸਕੋ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਪੇਂਟ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੫੫੧	ਰਾਬਰਟ ਸਟੀਫੈਨਸ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਾਬਰਟ ਐਟੀਅਨ ਜਨੇਵਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਬਾਈਬਲ ਨੂੰ ਸਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਤਰੀ ਅੰਕਿਤ ਵਿਚ ਵੰਡਵੇਂ ਕੀਤੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਛਾਪਿਆ।
੧੫੫੮	ਕਵੀਨ ਮੈਰੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਬਣੀ ਭੈਣ, ਅਲਿਜ਼ਬੈੱਥ ਉਸਦੀ ਵਾਰਸ ਬਣਦੀ ਹੈ ਜੋ ਹੈਨਰੀ ੮ ਅਤੇ ਐਨ ਬੋਲੇਏਨ ਉਸਦੀ ਦੂਜੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਬੇਟੀ ਹੈ। ਅਲਿਜ਼ਬੈੱਥ ਐਨਗਲੀਗਨ ਪਰੋਟੈਸਟੈਂਟਿਸਮ ਦੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਰਾਜ ਧਰਮ ਵਜੋਂ ਮੁੜ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।
੧੫੬੮	ਚੀਨ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ੬.੦ ਕਰੋੜ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਗਸਤ ੨੦੨੧ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਆਬਾਦੀ ੧.੪ ਬਿਲਿਅਨ ਹੈ। ਅਕਬਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਨੂੰ ਫੈਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਚਿਤੌੜ ਦੀ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ੩੦,੦੦੦ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹਿੰਦੂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ।
੧੫੭੯	ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਦਾ ਨਾਵਿਕ ਸਰ ਫ੍ਰਾਂਸਿਸ ਡ੍ਰੈਕ ਦੁਨਿਆਂ ਦਾ ਚਕਰ ਲਗਾਦਾ ਹੋਇਆ ਮਲੂਕੂ ਤੋਂ ਹੋਂਦਾ ਹੋਇਆ ਟਰਨੇਟ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ

੧. *Sikh Tavareekh (Part One, ੧੪੬੯-੧੭੦੮)*, ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ - ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
੨. *ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ (ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੨-੯)*, ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
੩. *About Compilation of Sri Guru Granth Sahib*, ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
੪. *Prophet of Devotion – Guru Angad Dev*, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇਕੀ, ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
੫. *ਕੁਦਰਤੀ ਨੂਰ, ਜੀਵਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ, ਸਤਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਨਯੂ ਬੁਕ ਕੰਪਨੀ, ਜਲੰਧਰ*
੬. *ਭਾਦ ਠਮਿਏ ਸ਼ਟੋਰਇਸ ੬*, ਸੋਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜਗਦੇਵ, ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਰੀਸੋਰਸ ਸੈਂਟਰ, ਇੰਗਲੈਂਡ।
੭. *Stories from Sikh History* ੩, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ, ਹੇਮਕੁੰਟ ਪ੍ਰੈਸ, ਨਵੀਂ ਦਿਲੀ।
੮. ਸ਼ੈ. ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਕ., website, <http://sgpc.net/ten-guru-sahibs/guru-Teg-Bahadar-sahib/>
੯. ਗੁਗਲ ਤੋਂ, ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਘਟਨਾਵਾਂ

ਹੇਮਕੁੰਟ ਫ਼ਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ:

੧. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੬-੮ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੨. ਦੂਜਾ ਨਾਨਕ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੬-੮ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੩. ਤੀਜਾ ਨਾਨਕ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੬-੮ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੪. ਚੌਥਾ ਨਾਨਕ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੯-੧੧ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੩. ਪੰਜਵੇਂ ਨਾਨਕ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੯-੧੧ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ).
੪. ਛੇਵਾਂ ਨਾਨਕ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੯-੧੧ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੫. ਸਤਵਾਂ ਅਤੇ ਅਠਵਾਂ ਨਾਨਕ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੧੨-੧੪ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੫. ਨੌਵੇਂ ਨਾਨਕ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੧੨-੧੪ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੬. ਦਸਵੇਂ ਨਾਨਕ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੧੨-੧੪ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੭. ੧੭੧੮-੧੮੦੧ ਦੇ ਸਿੱਖ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੧੨-੧੪ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੮. ਸਿੱਖੀ ਮੇਰੇ ਲਈ - ਇਥੇ ਅਤ ਹੁਣੇ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਚਦੇਵਾ ਨਾਲ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ)
੯. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਚਦੇਵਾ ਨਾਲ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ)